

Не доступний для публікації до
13 години 10 грудня 20 22
року.

THE NOBEL PEACE PRIZE

Промова

Головуючої Норвезького Нобелівського комітету Беріт Рейсс-Андерсен

Нобелівська премія миру 2022

Осло, 10 грудня, 2022

Авторське право © Фундація Нобеля, Стокгольм, 2022.

Надано загальний дозвіл на публікацію в газетах будь-якою мовою.
Для публікації у періодичних виданнях або книжках, або у цифровій або електронній формі, окрім як у форматі
короткого резюме,
необхіден дозвіл Фундації. В усіх, повних або часткових, публікаціях

Прямо зараз у Стокгольмі проходить вручення Нобелівських премій з фізіології та медицини, фізики, хімії та літератури цього річним нобелівським лауреатам. Згідно з положеннями заповіту Альфреда Нобеля, всі Нобелівські премії, включаючи премію миру, взаємопов'язані. Бачення Альфреда Нобеля полягало у тому, щоб рухатися вперед через розвиток науки, пошуки істини та набуття все більших знань. Його бачення також включало літературу, яка сприяє просвітництву, духовності і миру – дуже важливих факторів безпеки та процвітання. Підтримка Альфредом Нобелем науки, літератури та миру відображала його переконання, що ці сфери є ключовими для покращення світу. В основі його бачення лежала віра у те, що змінити світ на краще здатні талановиті та віддані своїй справі люди.

Цього року я з величезним задоволенням визнаю «борцями за мир» Олеся Біляцького, організацію «Меморіал» та Центр громадянських свобод, які – різними способами, але заради однієї мети – принесли людству найбільшу користь. За це кожен з них отримує третину Нобелівської премії миру 2022 року. У жовтні, оголошуючи це рішення, Норвезький Нобелівський комітет підкреслив, що всі три лауреати боролися за право критикувати владу і захищати основні права громадян. Вони багато працювали над документуванням воєнних злочинів, порушень прав людини та зловживань владою. Разом вони демонструють роль громадянського суспільства у побудові миру і демократії.

Демократичний уряд потребує не тільки підтримки свого народу, а і його критики, нових ідей і перспектив. Головним джерелом влади уряду є народ. Історія вчить нас, що навіть пригнічені люди в якийсь момент кинуть виклик своєму гнобителю. Хтось організує рух і виступить за свободу, справедливість, демократію та верховенство права. Ці цінності та права складають основу, яка гарантує кожному громадянину право дотримуватися своєї думки і користуватися свободою слова і свободою організації.

Наші три лауреати поділяють це переконання. Вони мають спільний підхід до викриття гнобителів і тих, хто скоював воєнні злочини. Їх метод полягає у систематичному зборі доказів минулих і поточних порушень прав людини і воєнних злочинів. Мета полягає у тому, щоб притягнути винних до відповідальності, вшанувати жертв і запобігти повторенню звірств. Достовірні докази мають ключове значення не тільки для юридичного процесу, але й для історичного аспекту, документування та відновлення історій з точки зору жертв.

Це приводить мене до першого з наших трьох лауреатів, Олеся Біляцького.

Білоруський уряд роками намагався змусити його замовкнути. Його переслідували. Його заарештували і ув'язнили. Його позбавили роботи. Пан Біляцький за фахом є літературознавцем, і з тих пір, як він став одним з ініціаторів руху за демократію і права людини в Білорусі в 1980-х роках, слово було його зброєю. Він є засновником організації «Весна», яка спочатку займалася документуванням зловживань щодо протестувальників, але незабаром перетворилася на правозахисну організацію.

Вже понад 20 років «Весна» займається документуванням знущань і катувань активістів і політичних опонентів диктатури в Білорусі. Організація ідентифікує жертв, відстежує, де вони відбувають покарання, і веде нагляд за їх лікуванням. «Весна» прагне добитися, щоб жертви, які зникають, не були забуті.

У липні 2021 року в усіх офісах «Весни» пройшли обшуки, а її керівників заарештували. Сьогодні ми подумки з усіма в'язнями совісті в Білорусі. Зокрема, ми думаємо про Олеся Біляцького, який зараз сидить в темній одиночній камері в Мінську: Ви не самотні; ми з вами. Дякуємо вашій дружині Наталії Пінчук, яка незабаром від вашого імені отримає золоту медаль та диплом.

Пан Біляцький наполягає, що він не політик. Його роль полягає у просуванні прав людини, демократії та верховенства права, що в умовах диктатури є небезпечним завданням. Зараз йому загрожує можливе покарання від 7 до 12 років позбавлення волі.

Романіст Мілан Кундера якось писав: «Боротьба людини проти влади – це боротьба пам'яті проти забуття».

Організація «Меморіал» присвячена саме цьому: пам'яті. Вона була створена в кінці 1980-х років в колишньому Радянському Союзі, зокрема, лауреатом Нобелівської премії миру Андрієм Сахаровим і невтомною правозахисницею Оленою Жемковою, яка присутня тут і сьогодні. Тому, будь ласка, Олено, підніміться!

Спочатку метою «Меморіалу» було документування утисків і звірств комуністичної влади, щоб ці злочини завжди пам'ятали. Після розпаду Радянського Союзу організація розширила сферу своєї діяльності і почала також документувати порушення прав людини, які відбувалися в Росії. Незважаючи на те, що саму організацію «Меморіал» уряд якийсь час не чіпав, його члени неодноразово зазнавали наслідків і нападів. Як ми всі пам'ятаємо, Наталія Єстемірова, яка була кураторкою офісу «Меморіалу» в

Чечні, була жорстоко вбита в 2009 році під час документування воєнних злочинів, скоєних російськими та проросійськими силами у Другій чеченській війні.

Класифікуючи законні та нормальні зусилля громадянського суспільства як діяльність «іноземних агентів», російська влада захопила право придушувати діяльність, яка їй не подобається. Як юридична особа, «Меморіал» більше не існує. Він був закритий рішенням суду у квітні 2022 року. Однак мережа колишніх співробітників і прихильників ліквідованої організації все ще працює.

Зараз надзвичайно важливо, щоб унікальні архіви «Меморіалу» про минулі та нинішні злочини держави збереглися на майбутнє. Ми також повинні переконатися, що головний урок 35-річної боротьби «Меморіалу» за істину ніколи не буде забутий: записуючи темні глави своєї історії, ми можемо робити висновки з минулого і не допускати повторення помилок. «Меморіал» був сповнений рішучості розповісти справжню історію зловживань, утисків і воєнних злочинів. Та у сьогodнішній Росії, на жаль, це розглядається як ворожа до держави діяльність.

Для нас велика честь, що сьогодні з нами Голова ради директорів «Меморіалу», Ян Рачинський. Його гасло: «Ніхто не планує здаватися!»

І нарешті переходжу до Центру громадянських свобод в Україні, який сьогодні представляє на сцені Голова Ради директорів, Олександра Матвійчук. Центр громадянських свобод заявив, що хоче "зміцнювати принцип людської гідності". Дуже смілива ціль. Зокрема, Центр прагне заохочувати громадську активність на підтримку демократії, прав людини та верховенства права.

Ще у 2007 році, коли було створено Центр громадянських свобод, демократія та верховенство права в Україні тільки починали розвиватися. За перші роки щойно здобутої незалежності, після розпаду Радянського Союзу, в Україні були як здобутки, так і невдачі.

Коли проросійський і все більш авторитарний режим колишнього президента Віктора Януковича вчинив розправу над мирними продемократичними протестувальниками на Майдані Незалежності в Києві у 2013 році, Центр громадянських свобод запустив свою ініціативу – Євромайдан SOS. Ініціатива мала подвійну мету: документування порушень прав людини та надання правової допомоги постраждалим. Центр також почав стежити за поведінкою різних державних органів – таких як поліція і служби безпеки – з метою притягнення їх до відповідальності за їхні діяння та просування

інституційних реформ. І останнє, але не менш важливе: Євромайдан SOS розробив інтерактивні карти, які дозволяли відслідковувати насильницькі зникнення правозахисників, захисників демократії та журналістів-розслідувачів.

Після того, як у лютому 2014 року Віктора Януковича усунули з посади, а Росія здійснила незаконну анексію Криму, Центр громадянських свобод зосередився на ситуації у сфері прав людини на анексованому півострові та на Донбасі. Центр громадянських свобод став першою правозахисною групою, яка надіслала мобільні моніторингові групи до Криму та на Донбас, що дало можливість скласти списки політичних в'язнів та порушень прав людини, які пізніше були надіслані та доповнені іншими національними та міжнародними правозахисниками.

З російським вторгненням в Україну перед цими мобільними моніторинговими бригадами було поставлено нове складне завдання: виявляти та документувати військові злочини, скоєні російськими та проросійськими силами на українській землі. Центр громадянських свобод виступав за те, щоб Україна приєдналася до Міжнародного кримінального суду. Центр співпрацював з міжнародними партнерами для збору доказів російських військових злочинів та порушень прав людини, таким чином закладаючи ґрунт для майбутніх судових процесів проти військових злочинців. Своєю сьогоднішньою роботою Центр громадянських свобод готується до миру і справедливості майбутнього.

Одного дня, коли закінчиться війна, Україна продовжить розвиток демократії та верховенства права. Центр громадянських свобод має намір бути в авангарді цього процесу.

Норвезький Нобелівський комітет твердо переконаний, що цьогорічні лауреати Премії миру відіграють життєво важливу роль у зусиллях громадянського суспільства з метою досягнення та підтримки миру.

Сьогодні ми зібралися в Осло і Стокгольмі, щоб вручити всі Нобелівські премії. Ми зустрічаємося у часи, коли демократія і свобода в усьому світі під загрозою занепаду, і коли в Європі йде жорстока загарбницька війна з руйнівними глобальними наслідками.

На тлі багатьох криз і викликів світ потребує відданих своїй справі вчених і людей, які невпинно шукають істину і розширюють межі наших знань. Світу також потрібні ті

чудові люди і групи людей, які шляхом особистих жертв кидають виклик репресивній владі і піднімаються проти агресії та за демократією, за права людини і мир.

Норвезький Нобелівський комітет пишається тим, що в ці дуже тривожні часи відзначаємо Олеся Біляцького, Меморіал і Центр громадянських свобод за їх внесок у мир і людську гідність.